

Aanvullend rapport **deputaten** **kerkelijke eenheid**

herbezinning op de besluiten van 1967

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Goes 2020

Inhoudsopgave

	Leeswijzer	3
	Voorstel tot herbezinning	3
1	Doel	3
2	'Uit kracht van de belijdenis der waarheid'	4
4	Korte gang van zaken	5
5	Verstrekkende gevolgen	6
6	Voorzichtige beweging	8
7	De GS Zuidhorn 2002/03	9
8	Ruimte voor heroverweging	10
9	Blijvende verantwoordelijkheid	15
	Bijlage	17
	Tekst van het dubbelbesluit	17

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap administratieve ondersteuning via: dao@gkv.nl.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Leeswijzer

Dit is een aanvullend rapport voor de Generale Synode van Goes 2020 van de GKv. We geven hierin een herbezinning op besluiten van GS Amersfoort 1967. In paragraaf 5.5 van ons rapport hebben we dit aanvullend rapport aangekondigd.

Het rapport is als volgt ingedeeld:

- Paragraaf 1 en 2 zijn inleidend.
- In paragraaf 3 staat ons voorstel tot besluit.
- De paragrafen 4 t/m 7 geven een overzicht van de betreffende kerkelijke besluiten.
- In paragraaf 8 pleiten we voor een heroverweging van deze besluiten.
- In paragraaf 9 wijzen we op onze verantwoordelijkheid hierin.
- In de bijlage staat de tekst van het dubbelbesluit uit 1967.

Voorstel tot herbezinning

inzake het dubbelbesluit van de generale synode van Amersfoort- West 1967 zoals beschreven in artikel 16 en 18 van haar Acta

“Wanneer je dus je offergave naar het altaar brengt en je je daar herinnert dat je broeder of zuster je iets verwijt, laat je gave dan bij het altaar achter; ga je eerst met die ander verzoenen en kom daarna je offer brengen.” (Matteüs 5:23-24)

1 Doel

De Heer Jezus spreekt met bovenstaande woorden zijn leerlingen aan in de Bergrede. Zo legt Hij de fundering van de gemeente die Hij op aarde bouwt en waarvan Hij zelf de hoeksteen is. In zijn Geest komt dit woord in herinnering nu de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt erover nadenken wat wij kunnen doen om de breuk met de broeders en zusters die de Nederlands Gereformeerde Kerken vormen, te helen.

Het doel van onderstaand voorstel is dat wij als GKv in het reine komen met onze daden uit het verleden. Wie beseft schuld tegenover God en de naaste te dragen wijst niet naar de ander en diens veronderstelde of mogelijke aandeel. In de vijfde bede van het Onze Vader leerde de Heer ons vergeving te vragen als leerlingen in het schenken van vergeving. Wat overblijft is dan voor Gods aangezicht ook tegenover de broeder of zuster eigen schuld belijden en in die weg verzoening te zoeken.

Het is daarom dat we de aandacht richten op het begin van de generale synode van Amersfoort 1967: het besluit om een aantal passages uit “de Open Brief aan de z.g. Tehuis-gemeente te Groningen” te veroordelen (Acta art. 16) en vervolgens een van haar ondertekenaars “niet te ontvangen als lid van deze gereformeerde generale synode” (Acta art. 18). Daar is een daad gesteld die grote gevolgen heeft gehad, waarvoor de GKv ook nu in terugblik hun verantwoordelijkheid moeten nemen. De kerken weten zich vertegenwoordigd in de generale synode. Zij hebben in meerderheid de besluiten van Amersfoort 1967 aanvaard en lange tijd bezwaren daartegen afgewezen. Dit voorstel is geadresseerd aan de eerstvolgende generale synode waarin de Gereformeerde Kerken in Nederland samenkomen.

2 ‘Uit kracht van de belijdenis der waarheid’

Het dubbelbesluit van de GS Amersfoort-West 1967 is geformuleerd in een situatie waarin al scheuring in enkele gemeenten en een classis (Noord-Brabant – Limburg) van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt ontstaan was. De Open Brief van 31 oktober 1966 was geschreven als steunbetuiging aan het ene deel van een gescheurde gemeente (de Tehuis-gemeente in Groningen), maar tegelijk voor de brede publiciteit in de gezamenlijke kerken bestemd. Tegen die achtergrond tastte de (afgevaardigden naar de) generale synode naar mogelijkheden om op de ontwikkelingen in te grijpen. De gronden onder de besluiten (die we verderop ongrijpbaar zullen noemen) zijn bedoeld om de gevoelde ernst van de situatie in de kerken te verwoorden. Die ernst betrof:

- de eensgezindheid in het belijden van de drie Formulieren van Eenheid, verwoord in de formulering ‘uit kracht van de belijdenis der waarheid’,
- de ontwikkelingen in de Gereformeerde Kerken synodaal van de jaren zestig,
- de verwerking en duiding van de Vrijmaking met verwijzing naar Gods leiding (en meer dan te betreuren menselijk handelen).

Zij die het dubbelbesluit van de GS 1967 voorbereidden en opstelden wilden het uiteenvallen van het kerkverband voorkomen en de rol van belijdenis en kerkordelijke afspraken veilig stellen. Wanneer wij in het voorliggende voorstel op de gekozen kerkrechtelijke constructie van het dubbelbesluit van de GS 1967 wijzen, doen we dat in het besef dat men houvast zocht om het tij van onenigheid over confessie en kerkorde te keren.

3 Voorstel besluit

Besluit:

- a. afstand te nemen van het dubbelbesluit van haar voorgangster, de generale synode van Amersfoort-West 1967, zoals beschreven in de artikelen 16 en 18 van haar Acta;
- b. spijt te betuigen over dit dubbelbesluit en tevens over de gevolgen die het heeft gehad voor de kerken, voor ambtsdragers en voor gemeenteleden;
- c. hiervan mededeling te doen aan de eerstkomende Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Gronden:

1. Het kerkelijk recht van destijds biedt geen grondslag voor het handelen van de generale synode in het genoemde dubbelbesluit.
2. Het oordeel dat de generale synode in het eerste besluit uitsprak en waaruit ze in het tweede besluit de consequentie trok, heeft ze in haar citaten en overwegingen onvoldoende onderbouwd.
3. Het genoemde dubbelbesluit heeft verreikende gevolgen gehad voor het landelijk kerkverband, voor particuliere en classicale ressorten, voor kerken en personen, zowel ambtsdragers als anderen.

4 Korte gang van zaken

We beschrijven en beoordelen het handelen van de generale synode 1967 op grond van wat zij er zelf over meedeelt, in haar publiek toegankelijke notulen, de zgn. 'Acta'.

Het genoemde dubbelbesluit vormt daar het hart van een groter complex.

Acta art. 7: Nadat op dinsdag 4 april 1967 de openingshandelingen van de synode zijn verricht "betuigen de leden der synode (...) hun instemming met de inhoud van de belijdenis der kerk, te weten de Drie Formulieren van Enigheid, en beloven zij al hun arbeid ter generale synode te zullen verrichten in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de aangenomen belijdenis".

Direct daarna gaat de synode "in comité": een beraadslaging zonder publiek.

Acta art. 8: De preses deelt mee "dat de synode besloten heeft een praealabel voorstel van de vier afgevaardigden van de particuliere synode van Drenthe in openbare zitting te behandelen".

Het blijkt te gaan om een aanklacht tegen een afgevaardigde van de particuliere synode van Noord-Holland, ds. B.J.F. Schoep. De Drentse afgevaardigden wijzen op een publicatie van zijn hand en op een 'Open Brief' die hij mede ondertekend heeft. Zij menen dat hij vanwege de opvattingen die daar worden geuit niet als lid van de synode kan worden toegelaten.

Acta art. 9: De synode besluit "de klacht van de Drenthse afgevaardigden op haar waarde te toetsen". Men heeft dan al een middag en avond gedebatteerd over de vraag of de synode wel bevoegd is om op de klacht in te gaan. Ds. Schoep en de andere afgevaardigde predikant uit Noord-Holland, ds. H. van Ommen, vinden van niet. Maar de meeste stemmen zeggen 'ja'. Een argumentatie wordt overigens niet gegeven.

Acta art. 10: Er volgt een inhoudelijke discussie over het Drentse voorstel, die de hele tweede vergaderdag in beslag neemt. Vrijwel alle sprekers uiten zich kritisch over de genoemde 'Open Brief'. Ds. Schoep doet er niet aan mee. Desgevraagd legt hij een verklaring af: "Meewerken, hetzij door verdediging, hetzij door interpretatie, aan de opbouw van een aanklacht kan van mij niet worden gevraagd. De eerste keer dat ik over de klachten zal spreken, zal zijn, als een nadere verklaring, door een naar mijn oordeel bevoegde vergadering, waar dan ook, zal worden gevraagd".

Acta art. 13: Op woensdagavond besluit de synode "de volgende principe-uitspraak te doen: De generale synode heeft geconstateerd dat er tegenstrijdigheid bestaat tussen enerzijds de instemming met de belijdenis der kerk, door ds. B.J.F. Schoep ter vergadering betuigd, en anderzijds de inhoud van de Open Brief aan de z.g. Tehuis-gemeente in Groningen, waarvoor ds. Schoep door zijn ondertekening de verantwoordelijkheid aanvaardde. Zij draagt een commissie op, de in de bespreking naar voren gebrachte argumentatie nader te redigeren".

Een viertal afgevaardigden (onder wie een van de afgevaardigden uit Drenthe) gaat hiermee aan de slag. Ze hebben het document op donderdagmorgen gereed. De eigen publicatie van ds. Schoep wordt daarin buiten beschouwing gelaten; men beperkt zich tot het bekritisieren van enkele passages uit de 'Open Brief'. Na enkele wijzigingen wordt het voorstel met grote meerderheid aanvaard. De conclusie is vrijwel gelijk aan de principe-uitspraak van de vorige dag.

Acta art. 16: De synode spreekt uit "dat er een onaanvaardbare tegenstrijdigheid bestaat tussen enerzijds de instemming met de belijdenis der kerk, door ds. B.J.F. Schoep ter vergadering betuigd, en anderzijds de inhoud van de Open Brief aan de z.g. Tehuis-gemeente in Groningen, waarvoor ds. Schoep door zijn ondertekening de verantwoordelijkheid aanvaardde".

De synode grondt dit op twee citaten uit deze 'Open Brief'. Van het eerste citaat oordeelt zij dat het "niet anders is dan het disputabel stellen van de inhoud en het katholiek of algemeen karakter der gereformeerde belijdenis". Van het tweede "dat inzake het schriftuurlijk-confessioneel fundament van de kerken der vrijmaking de artikelen 27-29 der N.G.B. niet worden nagesproken".

Acta art. 17: Ds. Van Ommen protesteert, maar vindt geen gehoor.

Integendeel, de Drentse afgevaardigden gaan verder met een volgende stap: ds. Schoep moet vertrekken. Sommigen gaat dit te snel. Zij willen ds. Schoep alsnog gelegenheid geven om zich te voegen naar de uitspraak van de synode en zijn handtekening onder de 'Open Brief' in te trekken. Maar de meerderheid kiest voor de Drentse aanpak.

Acta art. 18: "De generale synode besluit derhalve, uit kracht van de belijdenis der waarheid, ds. B.J.F. Schoep niet te ontvangen als lid van deze gereformeerde generale synode en hiervan bericht te doen aan de raad van de gereformeerde kerk te Amstelveen, de eerstkomende classis Amsterdam en de eerstkomende particuliere synode van Noord-Holland".

Acta art. 19: De preses spreekt de hoop uit dat ds. Schoep "bij nadere overweging tot andere gedachten komt en dat we u dan in deze vergadering weer de hand mogen drukken".

Ds. Van Ommen verklaart dat hij onder deze omstandigheden evenmin kan blijven. "Nu ook mijn bescherming van de zendende vergadering, vastgelegd in de ingediende credentie-brief, is weggenomen, zal ik deze vergadering met mijn geachte medeafgevaardigde ds. B.J.F. Schoep verlaten en de zittingen van de synode in de toekomst niet meer bijwonen en aangaande deze beslissing verantwoording afleggen aan de kerken in Noord-Holland".

Ds. Schoep zegt dat hij het oordeel aan God overlaat. Beiden verlaten de vergadering. Anderhalve maand later komt de PS Noord-Holland voor deze zaak in buitengewone vergadering bijeen. Men besluit om bij de generale synode bezwaar aan te tekenen tegen dit wegzenden van een van haar afgevaardigden.

Acta art. 162: De synode wijst de bezwaren af en verdedigt haar besluit. Omdat dit niet meer onder tijdsdruk hoeft te gebeuren, is deze verdediging vele malen uitvoeriger dan het oorspronkelijke besluit. Acta art. 290: Een eerste consequentie wordt zichtbaar. De synode weigert namelijk om de voordracht te volgen van de PS Noord-Holland voor deputaten-curatoren (bestuurders van de Theologische Hogeschool), met als reden dat deze PS in het hiervoor genoemde bezwaarschrift de 'Open Brief' in bescherming neemt.

5 Verstreckende gevolgen

De impact van de besluiten uit 1967 komt vooral aan het licht in de generale synode die twee jaar later bijeenkwam: de GS Hoogeveen 1969/70.

Acta art. 29 onderdeel II B: De synode oordeelt "dat de kerken, vertegenwoordigd in de particuliere synode van Wormer, de band aan de belijdenis der waarheid zodanig hebben losgemaakt, dat de oefening van de kerkelijke gemeenschap, die een onverzwakte handhaving van die belijdenis onderstelt, niet langer mogelijk is". Als grond voor dit oordeel wijst de synode op een aantal punten, die bijna allemaal verband houden met het in bescherming nemen van de ondertekenaars van de 'Open Brief'. De afgevaardigden van deze Noord-Hollandse PS worden daarom niet ontvangen; die van de alternatieve PS ("Ijmuiden") wel (Acta art. 29 onderdeel III).

Acta art. 87: De synode behandelt een negental revisieverzoeken, gericht tegen het besluit van de GS 1967 om ds. Schoep niet te ontvangen, en tegen de daaraan ten grondslag liggende veroordeling van de 'Open Brief'. Op één na zijn ze afkomstig van kerken en kerkleden buiten Noord-Holland. De synode beantwoordt ze uitvoerig, maar het levert geen nieuwe gezichtspunten op, en evenmin een wijziging van de genomen besluiten.

Acta art. 99: De synode wijst een appel van twee broeders af, gericht tegen "de reconstituering van de classis Alkmaar-Zaandam". Punt in geding is vooral de rechtmatigheid van de besluiten van de GS 1967 rond de 'Open Brief'.

Acta art. 103: De synode wijst bezwaren af “tegen het z.g. attestenbesluit van de senaat der Theologische Hogeschool te Kampen”. Dit besluit houdt in dat de senaat attesten van kerkenraden van wie bekend is “dat zij van oordeel zijn dat de ‘Open Brief’ geen gewichtige oorzaken van nadenken geeft” niet zonder meer wil aanvaarden.

Acta art. 123: De synode keurt de schorsing goed van de lectoren D.J. Buwalda en H.M. Mulder, die weigeren mee te werken aan de uitvoering van het hiervoor genoemde attestenbesluit. Naderhand zijn ze zelfs ontslagen (“ontzet uit de dienst”), Acta art. 288.

Acta art. 132: De synode spreekt haar afkeuring uit over prof. H.J. Jager omdat hij te weinig loyaliteit betoont met de besluiten van de GS 1967.

Acta art. 137: Idem t.a.v. prof. C. Veenhof. Vergelijk verder Acta art. 299, waar de synode betreurt dat lector ds. D.K. Wielenga en docent Ph. Roorda eveneens weigeren om specifiek loyaliteit te betuigen aan de besluiten van de GS 1967; de synode verbindt er in hun geval echter geen consequenties aan.

Acta art. 139: De synode spreekt haar afkeuring uit over prof. H.J. Jager en prof. C. Veenhof die publiek afstand namen van het attestenbesluit en het besluit van de GS 1967 inzake de ‘Open Brief’.

Acta art. 143: De synode bevestigt de schorsing van prof. H.J. Jager en prof. C. Veenhof als raadgevende leden van de senaat van de Theologische Hogeschool.

Acta art. 151: De synode wijst het bezwaar af van een (inmiddels voormalige) student aan de Theologische Hogeschool die weigerde om zich te onderwerpen aan de consequenties van het attestenbesluit.

Acta art. 154: De synode neemt prof. J. Kamphuis in bescherming, die de leden van de kerken te Koog/Zaandijk en Wormerveer publiek opriep achter hun kerkenraden vandaan te gaan, omdat deze kerken zich hadden gedistantieerd van de GS 1967.

Acta art. 199a: De synode wijst het bezwaar af dat gericht was tegen de PS Overijssel. Deze had partij gekozen bij een scheuring in de classis Kampen. Die scheuring had weer te maken met een breuk in de kerk te Kampen. Het verwijt was dat de kerkenraad niet was opgetreden tegen ds. J.O. Mulder, een van de ondertekenaars van de ‘Open Brief’. Vergelijk ook het uitvoerige materiaal in de “slotuitspraak in de zaak ‘Kampen’”, Acta art. 249.

Acta art. 213: De synode wijst het bezwaar af van de kerk te Bilthoven die door de classis Utrecht niet was ontvangen. Naar eigen zeggen van de kerkenraad was “het hoofdmotief van ons heenzenden het niet nakomen, of daartegen in beroep gaan, van een classisbesluit van 15 februari 1968 inzake de Open Brief”.

Acta art. 302: De synode wijst de bezwaren af tegen de schorsing van ds. W. Bax te Zwartsluis, die vergelijkbare uitspraken had gedaan als de ‘Open Brief’ en de ondertekenaars verdedigde. Al deze besluiten samen wettigen de conclusie dat de synodebesluiten uit 1967 inzake de ‘Open Brief’ als geen ander de scheiding tussen GKv en NGK op gang hebben gebracht.

6 Voorzichtige beweging

De volgende synode, de GS Hattem 1972/73, ontvangt een reeks bezwaarschriften tegen de besluiten van de GS 1969/70. Ze worden alle afgewezen (Acta GS 1972/73 art. 106, 192, 201, 215, 217, 218, 223, 233).

Wel is er in deze synode een lichte kentering te bespeuren. Dat blijkt bij de behandeling van het appel van ds. B. Wesseling, gericht tegen het besluit van zijn kerkenraad om hem te schorsen. Zijn 'zonde' was dat hij vond dat de GS 1967 de 'Open Brief' te resoluut had veroordeeld: de ondertekenaars zouden toch ten minste gehoord moeten worden! De GS 1972/73 betreurt deze opstelling van ds. Wesseling wel, maar erkent dat het geen grond kan zijn voor schorsing (Acta art. 226). De synode gaat ondertussen niet mee in de bezwaren die ds. Wesseling in een afzonderlijk schrijven opvoert tegen de besluiten van de GS 1967. Belangrijke overweging daarbij is dat ds. Wesseling volgens de synode niet met nieuwe argumenten komt (Acta art. 232).

Ook de GS Kampen 1975 wijst twee bezwaarschriften inzake de besluiten van de GS 1967 af omdat ze de argumentatie onvoldoende vindt, en omdat "volgens art. 46 K.O. hetgeen eens is afgehandeld niet wederom voorgesteld dient te worden" (Acta art. 87, 110).

De GS Groningen-Zuid 1978 ontvangt enkele verzoeken om contact te leggen met de 'buiten-verbandkerken', maar gaat er niet op in (Acta art. 172).

De GS Arnhem 1981 kapittelt de Christelijke Gereformeerde Kerken omdat zij contact houden met de NGK (Acta art. 169).

De GS Heemse 1984/85 doet hetzelfde (Acta art. 133). Tegelijk wijst deze synode de opvattingen af van ds. J. Hoorn, omdat door hem "aan de breedheid van Christus' werk en aan Gods barmhartigheid in het vergaderen van de kerk op onaanvaardbare wijze tekort wordt gedaan" (Acta, art. 131). De controverse roept herinneringen op aan de discussie rondom de 'Open Brief': het gaat over dezelfde thema's. Maar nu kiest de synode, net als 18 jaar eerder de 'Open Brief', zelf ook tegen een verabsolutering van de 'ware-kerk-gedachte'.

De GS Spakenburg-Noord 1987 gaat nog een stap verder. Zij benoemt (voor het eerst sinds 1967) deputaten om te spreken met de CGK, waarbij de contacten met de NGK slechts als 'gesprekspunt' worden genoemd (Acta art. 178). Een voorstel voor een algemeen deputaatschap "tot bevordering van kerkelijke eenheid van gereformeerde belijders in Nederland" blijkt echter nog een stap te ver (Acta art. 181).

De GS Leeuwarden 1990 zet deze stap wel: er komt een deputaatschap "Kerkelijke eenheid", naast het deputaatschap voor het gesprek met de CGK (Acta art. 136). Het gesprek met de CGK blijft echter belast met de weigering van de CGK om hun contact met de NGK ter discussie te stellen (Acta art. 133).

De GS Ommen 1993 zet de wissel om. Bij de behandeling van het contact met de CGK klinkt nog de teleurstelling dat men niet kritischer is richting de NGK (Acta art. 64). Maar bij de behandeling van "Kerkelijke Eenheid" wordt na een lang en emotioneel debat besloten om de deputaten op te dragen "te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja op welke manier" (Acta art. 66). Concreet betekent dit dat deputaten het gesprek aan mogen gaan (Acta art. 66 besprekingsverslag, slot).

De GS Berkel & Rodenrijs 1996 spreekt echter "met droefheid en grote teleurstelling" uit dat de gesprekken onvoldoende overeenstemming hebben opgeleverd. Toch wil men de gesprekken niet helemaal stoppen (Acta art. 82).

Verder ligt op deze synode een revisieverzoek van br. H.G. van der Weijden te Gouda. Hij meent dat de besluiten van de GS 1967 ten aanzien van de 'Open Brief' overhaast zijn geweest. Ook meent hij dat de

GS 1984/85 (zie hierboven) toch wel een ander geluid heeft laten horen. De synode besluit zijn brief echter “niet ontvankelijk” te verklaren (Acta art. 84).

De GS Leusden 1999 zet enkele nieuwe stappen in het contact met de NGK. Voor het eerst wordt een delegatie ontvangen. Ds. W. Smouter mag de vergadering toespreken (Acta art. 84). Ook wordt besloten dat in “incidentele gevallen” kanselruil en avondmaalsgemeenschap met een plaatselijke NGK kan worden toegestaan (Acta art. 86). Tegelijk spreekt de synode uit dat van landelijke eenheid nog geen sprake kan zijn (Acta art. 84). Richting de CGK wordt dankbaarheid geuit omdat die de contacten met de NGK eveneens heeft teruggeschroefd (Acta art. 82).

7 De GS Zuidhorn 2002/03

De GS 2002/03 begint hoopvol. In de besluiten over de NGK klinkt niet langer teleurstelling, maar dankbaarheid (acta art. 126). In deze lijn kunnen we verder!

Bovendien ligt er een brief van emeritushoogleraar J. Douma, die als afgevaardigde een belangrijke rol had in de GS 1969/70 maar nu schuld belijdt over wat destijds is gepasseerd. Hij vraagt de synode om de besluiten van de GS 1967 te heroverwegen. Vooraf heeft hij hiermee de publiciteit gezocht; het levert een stapel brieven op van kerken en kerkleden die hem bijvallen. Er zijn echter ook brieven van kerkleden die de besluiten van de GS 1967 willen handhaven (Acta art. 127).

De synode verklaart het schrijven van prof. Douma onontvankelijk: hij is niet ‘de kerkelijke weg’ gegaan. Br. H.G. van der Weijden, die op de GS 1996 om dezelfde reden zijn neus stootte, heeft ditmaal die kerkelijke weg wel gezocht en steun gevonden bij de PS Holland-Noord. De synode besluit om dit verzoek “in overweging te nemen”.

Bij de behandeling blijkt de synode echter verdeeld. Wel kan ieder zich vinden in een algemene “intentieverklaring”: we zijn er niet op uit om onze voorgangers te veroordelen, maar willen verantwoordelijkheid aanvaarden voor besluiten die nu nog steeds rechtskracht hebben (Acta art. 128). Verder wordt er een commissie aan het werk gezet om de problematiek rond de besluiten van de GS 1967 nader te bestuderen.

Ondertussen behandelt de synode een reeks bezwaren tegen het besluit van de GS 1999 om kanselruil en avondmaalsgemeenschap met een plaatselijke NGK bij uitzondering toe te laten. De GS 2002/03 stemt de bezwaren toe: de geboden mogelijkheid vervalt (Acta art. 132).

Daarmee is de toon gezet: van hoopvol terug naar bezorgd. Dat blijkt als de synode in 2003 opnieuw bijeenkomt, speciaal voor de behandeling van het commissierapport inzake de besluiten van de GS 1967. De synode besluit het voorstel van de minderheid van de commissie te volgen en de verzoeken tot heroverweging af te wijzen. Als reden wordt genoemd dat het materiaal dat br. Van der Weijden en de PS Holland-Noord aandragen “niet concreet” genoeg is (Acta art. 129).

In 2005 waagt br. H.G. van der Weijden een derde poging om de synode te overtuigen dat we niet klaar zijn met de besluiten van de GS 1967. De GS Amersfoort-C 2005 wijst hem af: “appellant draagt geen nieuwe gezichtspunten en argumenten aan” (Acta art. 139).

De daarop volgende synodes komen wel steeds verder in de relatie tot de NGK, maar rond de besluiten van 1967 blijft het stil.

8 Ruimte voor heroverweging

We menen dat deze rondgang langs de kerkelijke besluiten voldoende aanleiding biedt om alsnog te pleiten voor een heroverweging van de besluiten uit 1967. Want dat is tot op heden niet echt gebeurd. Wel heeft de GS 1967 zich tegenover de bezwaren van de PS Noord-Holland uitvoerig verantwoord (Acta art. 162). Ook de GS 1969/70 heeft de besluiten nog eens tegen het licht gehouden (Acta art. 87). Maar beide synodes stonden nog midden in de strijd. Het was voor hen van groot belang om het goed recht van hun optreden zo veel mogelijk te verdedigen.

In de jaren erna ontstaat er langzamerhand enige historische afstand. Maar deze blijkt nog onvoldoende om het eigen verleden kritisch te kunnen bezien. Er verschijnen wel particuliere publicaties over dit onderwerp, maar de kerkelijke vergaderingen houden zich erbuiten. Ook de besluiten van de GS 2002/03 zijn niet te typeren als een beoordeling van wat er zich in 1967 afspeelde. De synode houdt deze beoordeling juist tegen. De gronden om het verzoek van br. Van der Weijden en de PS Holland-Noord af te wijzen blijven algemeen: 'wat u aandraagt kan ons niet overtuigen'. Wel verwijst het besluit naar het rapport van de commissie die enig onderzoek deed. Maar alleen een beperkte conclusie uit dat rapport wordt overgenomen: een kerkelijk onderzoek naar de juiste interpretatie van de 'Open Brief' heeft na zoveel jaren geen zin meer. De kritische kanttekeningen die de meerderheid van de commissie plaatste bij het handelen van de GS 1967 worden door de GS 2002/03 terzijde gelegd. Zelfs letterlijk: het commissierapport wordt als bijlage bij de Acta gevoegd, maar "het gedeelte van het rapport dat de overwegingen van de meerderheid van de commissie bevatte, is niet in de Acta opgenomen, omdat de synode zich niet met de conclusies daarvan heeft verenigd" (Acta bijlage IX 6 slot).

Inmiddels zijn we weer een halve generatie verder. Er lijkt nu voldoende afstand te zijn gegroeid om het gebeuren van destijds alsnog te heroverwegen. In de volgende punten geven we daar een aanzet toe.

8.1 Particulier

De aanleiding lag zoals gezegd in het verschijnen van een "Open Brief aan de z.g. Tehuis-gemeente te Groningen", in het najaar van 1966. Deze brief was ondertekend door 25 personen, meest predikanten. Onder de afgevaardigden naar de GS 1967 waren er velen die het gedachtengoed van deze 'Open Brief' beschouwden als een gevaar voor de kerken. Zij vonden dat dit geschrift nivellerend sprak over het verschil tussen de synodaal Gereformeerde Kerken en de vrijgemaakt Gereformeerde Kerken. Naar hun mening werd op die manier het goed recht van de Vrijmaking ontkend. Ook stoorden ze zich aan de vragen die de 'Open Brief' plaatste bij de gereformeerde belijdenis. Het leek alsof die belijdenis slechts een optie was, en er binnen de kerken ook ruimte moest zijn voor andere opvattingen. Was dit geen aantasting van het fundament van de kerk? Had de generale synode niet de taak om dit gevaar te weerstaan?

Een generale synode heeft echter geen bevoegdheid om een particulier geschrift op eigen initiatief te beoordelen. Art. 30 van de toen geldende kerkorde bepaalt onder meer: "In meerdere vergaderingen zal men niet handelen, dan 't geen dat in de mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden, of dat tot de kerken der meerdere vergadering in 't gemeen behoort".

Weliswaar trok de 'Open Brief' landelijk aandacht. Zoals de GS 1967 later zou schrijven in haar verdediging richting de PS Noord-Holland: "Verder bedenke men, dat de zaak van de Open Brief een publieke was" (Acta art. 162 onderdeel C ad 1 slot). Daarmee is het echter nog geen zaak van de gezamenlijke kerken. Ondanks het grote aantal ondertekenaars bleef het een particulier stuk, dat als zodanig niet op de agenda van de generale synode stond, en waar de synode ook niet op eigen initiatief mee kon handelen. De synode kon alleen reageren als er een verzoek lag vanuit de kerken en daarbij duidelijk was dat het niet kon worden afgehandeld in een kerkenraad, classis of particuliere synode.

8.2 Drenthe

Inderdaad kwam er een verzoek vanuit de kerken. De particuliere synode Drenthe droeg haar afgevaardigden op om bezwaar te maken tegen de geloofwaardigheid van afgevaardigden “die in publieken geschrifte het geheel van de belijdenis disputabel stellen en/of artikelen en stukken der leer weerspreken en loochenen”. In voorkomende gevallen zou dan “een nadere verklaring dienen geëist te worden” (Acta GS 1967 art. 8).

De PS Drenthe koppelde deze instructie aan de regel dat alle afgevaardigden bij het begin van de synode hun instemming met de belijdenis betuigen. Ze was van oordeel dat de generale synode die instemming “niet zonder meer kan aanvaarden” als betrokkenen in hun eigen geschriften een heel ander geluid lieten horen.

Er worden in de instructie geen namen genoemd. Het lijkt alsof Drenthe wil dat alle afgevaardigden worden gescreend op eventuele foute publicaties. Dat blijkt echter niet de bedoeling. De vier afgevaardigden van de PS Drenthe passen het meteen toe op slechts één man: ds. B.J.F. Schoep. Niet toevallig de enige ondertekenaar van de ‘Open Brief’ die als afgevaardigde in de synode aanwezig is. De instructie zegt dat de GS de betuiging van confessionele trouw door betrokkene “niet zonder meer kan aanvaarden”. Ook dat wordt door de afgevaardigden van de PS Drenthe geconcretiseerd: zij stellen voor “ds. Schoep niet als lid van deze gereformeerde synode toe te laten” (Acta art. 8 onderdeel D). Maar kan een synode een afgevaardigde weigeren? Art. 33 van de toen geldende kerkorde luidt: “Die tot de samenkomsten afgezonden worden, zullen hun credentiebrieven en instructiën, ondertekend zijnde van degenen die ze zenden, medebrengen en deze zullen keurstemmen hebben, ten ware in zaken, die hun personen of kerken in het bijzonder aangaan”. Een wettig bewijs van afvaardiging (de credentiebrief) geeft dus zonder meer recht op een wettige plaats in de vergadering.

In Acta art. 162 (onderdeel C ad 2) spreekt de generale synode dit tegen. Zij meent dat art. 33 KO vooral iets wil regelen voor kerkenraadsleden die niet zijn afgevaardigd maar als belangstellenden aanwezig zijn. Zij mogen geen stemrecht krijgen. Volgens de synode laat dat de vraag open of iemand die wel is afgevaardigd ook altijd ontvangen zou moeten worden.

We zullen niet ontkennen dat art. 33 KO het aantal stemgerechtigden inperkt: geen afvaardiging, dan ook geen stemrecht! Maar art. 33 KO brengt het positief: wel afgevaardigd, dan ook stemrecht! Daarbij noemt het artikel één uitzondering: iemand heeft geen stemrecht in een zaak die hemzelf of zijn eigen kerk betreft. Andere uitzonderingen worden door de kerkorde niet gesteund. De algemene regel blijft daarmee dat wie wettig is afgevaardigd, daarmee een wettige plaats behoort te ontvangen in de kerkelijke vergadering.

Stel dat er binnen de kerken een geschil ontstaat over de inhoud van de belijdenis en de interpretatie daarvan. Dan is het goed wanneer de kerken dit op de classis of eventueel op de generale synode aan de orde stellen. Gezamenlijk kan men tot overeenstemming komen. Dat proces mag echter niet bij voorbaat worden gefrustreerd doordat de ene afgevaardigde de ander niet wil ontvangen omdat hij in het onderhavige geschil een andere overtuiging heeft. Die scheiding der geesten kan eventueel de uitkomst zijn van het gezamenlijk beraad, niet het begin.

Het is opvallend dat de GS wel over dit aspect heeft gesproken (Acta art. 9), en er zelfs een besluit over heeft genomen, maar daar geen motivatie bij geeft.

Later, toen ze hierop werd aangevallen, heeft ze dat alsnog geprobeerd (Acta art. 162 onderdeel C ad 1). De GS kent zich daar het recht toe van een eigen onderzoek naar de betrouwbaarheid van haar leden, ongeacht (het bewijs van) hun wettige afvaardiging. “Daarbij moet het niet alleen in orde zijn met de papieren, maar ook met de personen”. Ze beroept zich op de historie en weet inderdaad één concreet voorbeeld te noemen, uit 1588, dat een PS “in een geval van bezwaren tegen de leer van de

betrokken afgevaardigde” hem weigerde te ontvangen. Een dergelijk incident uit het (verre) verleden kan echter niet dienen als grond om de actueel geldende kerkorde buiten werking te stellen.

8.3 Onverhoord

De Drentse afgevaardigden spitsten niet alleen de hun meegegeven instructie toe, ze weken er op een essentieel punt ook van af.

De instructie van de PS Drenthe stelt dat wanneer de synode de belofte van confessionele trouw van een afgevaardigde “niet zonder meer kan aanvaarden”, van hem “door de daartoe bevoegde kerkelijke vergadering een nadere verklaring” geëist zou moeten worden “overeenkomstig het Ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords” (Men ging er blijkbaar van uit dat het geen ouderling-afgevaardigden zou treffen). Ongetwijfeld doelde men op de volgende passage uit dat formulier: “En indien de Kerkeraad, Classis of Synode t’ eniger tijd om gewichtige oorzaken van nadenken zou goedvinden, tot behouding van de eenheid en zuiverheid der leer van ons te eisen nadere verklaring van ons gevoelen over enige artikelen der voorzeide belijdenis, van de catechismus of van de verklaring der nationale synode; zo beloven wij ook mitsdien, dat wij t’ aller tijd daarin bereid en willig zullen zijn”.

De Drentse afgevaardigden waren echter van mening dat het “niet de taak van deze generale synode” was zo’n “nadere verklaring” te vragen. Zij meenden dat de term ‘synode’ in de drieslag “Kerkeraad, Classis of Synode”, zoals genoemd in het Ondertekeningsformulier, eerder sloeg op de particuliere synode dan op de generale synode (Acta art. 8 onderdeel C).

Het is een curieuze opvatting, die binnen de GKv geen blijvende positie heeft verworven. Toen de GS Heemse 1984/85 een uitspraak deed in het geding rond ds. J. Hoorn, baseerde zij op de genoemde drieslag juist wel het recht om als generale synode een nadere verklaring te eisen (Acta 1984/85 deel I bijlage B3, Woord vooraf, besluit van 21 september 1984 grond 2).

Het was nog te respecteren geweest wanneer de Drentse afgevaardigden hadden gesteld dat de generale synode niet “de daartoe bevoegde kerkelijke vergadering” was waarover hun instructie sprak en dat ze de zaak daarom wilden overlaten aan de particuliere synode, in dit geval die van Noord-Holland. Dat hebben ze echter niet gedaan. Terwijl ze enerzijds vonden dat de GS geen taak had in een nader onderzoek naar de opvattingen van hun medeafgevaardigde, vroegen ze tegelijk om hem wel te veroordelen. Een onmogelijke combinatie!

De generale synode is de Drentse afgevaardigden op dit punt echter gevolgd. In Acta art. 162 (onderdeel C ad 3) verdedigt de synode dat door te stellen dat ze “niet ook maar één stap” de weg van schorsing en afzetting wilde opgaan. Het maakt de zaak echter weinig anders, en zeker niet beter. Het is goed als een synode behoedzaam wil zijn in haar optreden richting personen. Maar het kan niet dienen als reden om juist minder behoedzaam te handelen: iemand veroordelen zonder gedegen onderzoek.

De volgende GS, die van Hoozevee 1969/70, erkende “dat een ‘horen’ in de letterlijke zin van het woord niet heeft plaats gevonden” (Acta 1969/70 art. 87 A III ad 2). Ze vond dat dit de GS 1967 niet te verwijten valt, omdat ds. Schoep niet wenste te spreken. Dat valt echter te bezien. Toen de preses hem het woord bood, legde ds. Schoep een korte verklaring af (Acta art. 10). Hij wil niet meewerken aan “de opbouw van een aanklacht”. Maar hij zal wel spreken “als een nadere verklaring, door een naar mijn oordeel bevoegde vergadering, waar dan ook, zal worden gevraagd”. De weg die door de Drentse afgevaardigden gesloten was verklaard – het vragen van een ‘nadere verklaring’ – werd door ds. Schoep wel degelijk open gehouden. Maar de synode ging er niet op in.

8.4 Verschuiving

De Drentse afgevaardigden beschuldigden ds. Schoep van ontrouw aan de belijdenis. Zij voerden daarvoor naast de ‘Open Brief’, waarvan ds. Schoep medeondertekenaar was, een eigen publicatie van hem op, in het blad “Woord en Wereld”.

De bespreking in de synode beperkt zich echter “tot een beoordeling van de Open Brief” (Acta art. 10). Dit leidt ertoe dat de Drentse afgevaardigden hun voorstel aanpassen: het gedeelte over het artikel in “Woord en Wereld” nemen zij terug “omdat de z.g. Open Brief voldoende materiaal bevat voor de fundering van hun klacht” (Acta art. 12).

Het is een merkwaardige verschuiving. Wanneer je iemands opvattingen wilt kennen, kun je toch beter kijken naar een stuk dat hij persoonlijk heeft geschreven dan naar een stuk dat hij slechts mede ondertekend heeft. Bij zo’n gezamenlijk document is de kans immers groot dat niet elke ondertekenaar de implicaties beseft van alles wat erin staat; het is niet iets van hem alleen.

De synode doet echter het omgekeerde: het persoonlijk schrijven van ds. Schoep wordt buiten beschouwing gelaten. Men richt zich enkel op een geschrift waarvan hij slechts “één van de ondertekenaars” is.

De laatste typering is van de synode zelf (Acta art. 162 onderdeel B, I ad 4). De PS Noord-Holland had bij haar bezwaarschrift namelijk een verweer gevoegd van ds. Schoep, waarin hij beschrijft hoe volgens hem de ‘Open Brief’ was bedoeld. Maar de GS vindt “dat zij voor het verstaan van de Open Brief niet mag afgaan op de uitleg die één van de ondertekenaars aan haar geeft”.

Zo wordt steeds duidelijker dat de persoonlijke opvattingen van ds. Schoep voor de GS bijzaak waren; hoofdzaak was het beoordelen en veroordelen van de ‘Open Brief’.

Dat klinkt door in het besluit van Acta art. 16. De naam van ds. Schoep wordt er driemaal in genoemd, maar alleen in feitelijke zin: er is een klacht tegen hem ingediend, hij heeft instemming met de belijdenis betuigd, hij heeft de ‘Open Brief’ ondertekend. De oordelen en de eigenlijke uitspraak gaan enkel over de ‘Open Brief’. Je kunt de informatie over ds. Schoep in de uitspraak zonder problemen tussen haakjes zetten: “dat er een onaanvaardbare tegenstrijdigheid bestaat tussen enerzijds de instemming met de belijdenis der kerk (door ds. B.J.F. Schoep ter vergadering betuigd), en anderzijds de inhoud van de Open Brief aan de z.g. Tehuis-gemeente in Groningen (waarvoor ds. Schoep door zijn ondertekening de verantwoordelijkheid aanvaardde)”. De betekenis wordt er niet anders van.

Door deze aanpak kreeg het besluit een brede strekking. Het werd een principe-uitspraak, die door andere kerkelijke vergaderingen gebruikt kon worden als basis voor vergelijkbare maatregelen tegen de andere ondertekenaars en hun sympathisanten. Dat was niet mogelijk geweest wanneer de GS was gebleven bij de vraag die ze door de afgevaardigden van de PS Drenthe kreeg voorgelegd: of ds. Schoep kon worden ontvangen als lid van haar vergadering.

8.5 Ongrijpbaar

We geven in dit rapport geen eigen oordeel over de ‘Open Brief’. We stellen wel vast dat de GS 1967 moeite had met het aanwijzen van wat er nu precies verkeerd was in dat document.

Het besluit citeert daarvoor twee passages. Bij geen van twee lijkt het logisch dat juist deze zinnen zijn gekozen om een oordeel aan te verbinden.

Het eerste citaat bestaat namelijk voor het grootste deel uit vragen. Het zijn wel suggestieve vragen, maar het blijven vragen. Je weet dan nog niet wat de opstellers van de ‘Open Brief’ zelf als antwoord willen geven. Je kunt het wel vermoeden, maar zolang het niet helder is, komt elk oordeel te vroeg. Het tweede citaat is nog vreemder: Het is een passage waarin de opstellers van de ‘Open Brief’ een opvatting beschrijven waar ze het vooral niet mee eens zijn. Je weet dan nog niet waarom ze het er niet mee eens zijn, wat precies het element is dat ze afwijzen, en vooral: je weet nog niet wat ze dan zelf als opvatting koesteren. En opnieuw kun je er dus eigenlijk geen oordeel aan verbinden.

Het oorspronkelijke voorstel van de Drentse deputaten (Acta art. 8) deed het beter. Dat bevatte meer verwijzingen, vooral ook naar passages waarin de ‘Open Brief’ een eigen mening uitsprak. Ook het eerste voorstel van de synodecommissie (Acta art. 14) bevatte citaten van de “eigen overtuiging in de Open Brief”. Want dat heb je nodig: wat willen de ondertekenaars zelf? Pas dan kun je er een oordeel over vormen.

Al deze extra verwijzingen zijn in het uiteindelijke besluit (Acta art. 16) echter weggelaten. Dat duidt erop dat de synode ze niet helder genoeg vond om er een kritisch oordeel aan te verbinden. Blijkbaar ontdekte men dat de 'Open Brief' wel veel overhoop haalde, maar geen eigen program op tafel legde. Dat maakte het voor de synode ongrijpbaar. Evengoed waren de synodeleden hevig verontrust door alles wat in het eerste citaat op losse schroeven werd gezet. En ze waren pijnlijk getroffen door het tweede citaat waarin ze hun eigen opvatting zagen aangevallen. Die verontrusting en die pijn klinken door in het besluit. Maar het lukt de synode niet om aan te wijzen waar het dan werkelijk fout gaat.

Dat is eveneens te merken aan de eigen argumentatie die de synode opvoert. In het besluit (Acta art. 16) geeft de synode drie overwegingen die verwoorden waar de synode zelf voor staat. Het zijn drie positieve uitspraken over het functioneren van de belijdenis in de kerk. Maar geen van die drie gaat direct in op wat daarvoor is geciteerd uit de 'Open Brief'. De welwillende lezer moet zelf maar ontdekken hoe het een strijdt met het ander.

Ook het oordeel dat de synode vervolgens geeft, laat zien dat men eigenlijk geen belastend materiaal wist te vinden. Van de eerste geciteerde passage zegt de synode dat het "niet anders is dan het disputabel stellen van de inhoud en het katholiek of algemeen karakter der gereformeerde belijdenis, waardoor zij als hoofdsom van de waarachtige en volkomen leer der zaligheid in twijfel wordt getrokken". De synode kan niet zeggen dat de gereformeerde belijdenis wordt bestreden of tegengesproken. Het "algemeen karakter" wordt "disputabel" gesteld. Maar wat houdt dat in? Ja, er worden in de bewuste passage vragen gesteld. Dat levert een 'dispuut' op. Maar hoe erg is dat? Het blijft vaag.

Ook het oordeel over de tweede geciteerde passage klinkt raadselachtig: "dat inzake het schriftuurlijk-confessioneel fundament van de kerken der vrijmaking de artikelen 27-29 der N.G.B. niet worden nagesproken". Ook als dat oordeel klopt, blijft het karig: we weten nu wat de 'Open Brief' blijkbaar niet doet. Maar wat doet ze wel? En wat doet ze hierin fout? De synode weet het niet te vertellen.

De PS Noord-Holland heeft in haar bezwaarschrift geklaagd over dit gebrek aan argumentatie. Ook geeft de PS een eigen interpretatie van de omstreden passages. De GS reageert op dat laatste met een uitvoerige weerlegging van de door de PS geboden lezing. Maar als het gaat om de magere argumentatie in haar eigen besluit houdt de GS het kort. Ze herhaalt een deel van haar eerste citaat uit de 'Open Brief' en schrijft verder: "Hier kan onmiddellijk zonder bewijsvoerende redenering worden geconstateerd ...", en dan volgt hetzelfde oordeel van 'disputabel stellen' (Acta art. 162 onderdeel B, I ad 1). Volgens de synode zou het direct helder moeten zijn. Maar juist door haar eigen stelling slechts te herhalen wekt ze de indruk dat het eigenlijk niet zo helder is.

Iets dergelijks gebeurt rond het tweede citaat. Ook hier geeft de PS een eigen interpretatie en ook hier antwoordt de GS met een uitvoerige weerlegging. Maar als de PS kritisch schrijft over het magere oordeel van de GS, omdat 'niet naspreken' toch iets anders is dan 'in strijd komen met', is de GS opvallend kortaf: "Het niet naspreken van wat de Schrift en confessie leren omtrent de kerk des Heren is niet een lichte zaak. Wie weigert een door de Here gewerkte reformatie te zien als schriftuurlijk-confessioneel bepaald, neemt tegenover dat geschenk van God niet een gehoorzame houding aan" (Acta art. 162 onderdeel B, II ad 2). Het eigenlijke verschil betreft blijkbaar niet de waarde van de belijdenis, maar de waarde van de Vrijmaking. Dat is nog steeds een serieuze zaak, maar geen reden voor een kerkelijke veroordeling.

8.6 Wantrouwen

Toen de uitspraak gevallen was, schrok de GS niet terug voor de consequentie: ds. Schoep moest de vergadering verlaten (Acta art. 18). Daarbij besepte de synode dat hij er zat namens de kerken die hem hadden afgevaardigd. Er gaat dus bericht naar de kerk, de classis en de PS van waaruit hij afkomstig is. Opvallend is dat de GS de reactie van deze kerkelijke vergaderingen niet heeft afgewacht. Ze krijgen slechts "bericht" dat hun afgevaardigde niet als lid van de synode wordt ontvangen.

Dat had anders gekund. De synode had haar moeite met ds. Schoep ook eerst kunnen voorleggen aan de PS Noord-Holland die hem had afgevaardigd, en in afwachting van een reactie de bevoegdheden van ds. Schoep desnoods kunnen opschorten. Het zou meer respect tonen voor de kerken die achter hem stonden.

Het blijkt echter dat de synodeafgevaardigden weinig vertrouwen hadden in die kerken, juist omdat zij iemand als ds. Schoep hadden afgevaardigd.

Dat wantrouwen klinkt al door in het voorstel van de Drentse afgevaardigden: “In plaats van ds. Schoep naar de generale synode af te vaardigen had de betrokken particuliere synode van Noord-Holland naar het oordeel van ondergetekenden er beter aan gedaan van hem een nadere verklaring te eisen” (Acta art. 8 onderdeel C).

Ook de GS als geheel gebruikt in haar latere verantwoording vergelijkbare uitdrukkingen: “Wel wil de synode er op wijzen, dat men elders in het land mocht verwachten, dat de kerkeraad van Amstelveen zelf zijn roeping zou zijn nagekomen” (Acta art. 162 onderdeel C ad 1 slot). En: “Wie toch van heerschappij voeren wil spreken in deze zaak, moet wijzen in de richting van de particuliere synode van Noord-Holland, die ds. B.J.F. Schoep heeft afgevaardigd. Die vergadering kon weten dat ds. B.J.F. Schoep zichzelf had verdacht gemaakt wat zijn trouw aan de belijdenis der Gereformeerde Kerken betreft. Een kerkelijke vergadering, die haar roeping kent als gereformeerde vergadering zal, wanneer zulk een geval zich voordoet, aan de kerken zo iemand afgevaardigde ter generale synode niet opdringen” (Acta art. 162 onderdeel C ad 2 slot).

De synode erkent de bijzondere positie van ds. Schoep: hij komt niet namens zichzelf maar namens de kerken die hem hebben afgevaardigd. Dus gebruikt de synode haar bezwaren tegen deze afgevaardigde om ook de kerken die hem afvaardigden te bekritisieren. Tegen deze achtergrond verbaast het niet dat het op de volgende GS tot een breuk kwam met deze kerken (Acta 1969/70 art. 9 tot 30, opnieuw aan het begin van de synodezittingen).

9 Blijvende verantwoordelijkheid

De voorgaande overwegingen brengen ons tot de slotsom dat de besluiten van de GS 1967 wel ingrijpend waren, maar onvoldoende zijn onderbouwd, waardoor ze vooral veel schade hebben aangericht. We stellen daarom voor dat de GS Goes 2020 er afstand van neemt.

Daarbij willen we in rekening brengen dat de GS Ede 2014 besloot om in het kader van de herziening van de kerkorde “vervallen te verklaren (...) de generale besluiten die zijn genomen vóór 31 januari 2014” (Acta art. 13 besluit 4a). De besluiten uit 1967 zijn duidelijk van voor die datum en kunnen dus als “vervallen” worden aangemerkt.

De GS Ede 2014 maakte wel een uitzondering voor “uitspraken in appel en herziening en de besluiten op afgewezen revisieverzoeken” (Acta art.13 besluit 4b). Het was namelijk niet de bedoeling dat afgedane geschillen opnieuw zouden opleven. Het debat rond de ‘Open Brief’ is zo’n oud geschil, dat meermalen inzet is geweest van appels en revisieverzoeken. Al die verzoeken zijn afgewezen, zo hebben we gezien; die afwijzingsbesluiten blijven dus ook na 2014 in stand.

Maar de oorspronkelijke besluiten uit 1967 vallen daar niet onder. Dat waren geen ‘uitspraken in appel of herziening of besluiten op revisieverzoeken’. Het waren zelfs besluiten die officieel slechts één persoon aangingen, in één bepaalde concrete situatie: de toelating van een afgevaardigde tot de GS 1967. Als zodanig zijn ze nu niet langer relevant en kunnen ze na de GS 2014 als vervallen worden beschouwd.

Toch kunnen we het daarmee niet afdoen. Want de GS 1967 argumenteerde en oordeelde in art. 16 van haar Acta op een manier die verder keek dan die beperkte situatie. Ook de gevolgen reikten verder dan die ene persoon en dat ene moment. De besluiten brachten direct al verwijdering tussen de GS 1967 en de PS Noord-Holland. En in de jaren daarna werden ze blijkens de Acta van de GS 1969/70 tot een

toetssteen voor de betrouwbaarheid van andere personen binnen de kerken, ongeacht of ze direct bij de besluitvorming in 1967 betrokken waren.

Zo kregen de besluiten uit 1967 een uitwerking die tot op heden voelbaar is. Daarom kunnen de kerken zich niet verschuilen achter het 'vervallen' van 2014. Zeker nu de GKv tot verzoening willen komen met de NGK, die mede als gevolg van de besluiten uit 1967 als aparte kerkengroep zijn ontstaan, hebben deze NGK er recht op om te weten of de GKv die besluiten nog steeds steunen of niet. Het besluit van de GS Zuidhorn 2002/03 tot afwijzing van een revisieverzoek sluit zich aan bij een vergelijkbare afwijzing door de GS Kampen 1975, waar de besluiten uit 1967 en 1969/70 worden getypeerd als "in de kerken algemeen aanvaarde besluiten" (Acta 2002/03 art. 129 besluit 1 grond 1). Dat betekent dat de kerken tot vrij recent de besluiten van 1967 nog van waarde achtten en wilden handhaven. De herstart van de kerkelijke besluiten in 2014 brengt daar niet zomaar verandering in. Wanneer de kerken nu van mening zijn dat ze niet langer achter de besluiten uit 1967 kunnen staan, is het goed om dat met zoveel woorden uit te spreken. Zelfs als we moeten vaststellen dat ze officieel geen rechtskracht meer hebben, zal zo'n expliciete betuiging helderheid geven en genezend kunnen werken.

De GS Zuidhorn 2002/03 zei het in haar "intentieverklaring" zo: "De Gereformeerde Kerken, die hun heil verwachten van Gods genade in Christus, kunnen niet anders dan principieel bereid zijn tot zelfbeproeving en verantwoording van haar daden in heden en verleden" (Acta art. 128). Ook die uitspraak heeft na 2014 geen rechtskracht meer, maar blijft evengoed van waarde.

Auteurs:

Ds. K. Harmannij en dr. E.A. de Boer

Namens deputaten kerkelijke eenheid GKv

ds. T. Dijkema, voorzitter

ds. J. Luiten, secretaris

Oktober 2019

Bijlage

Tekst van het dubbelbesluit

Artikel 16

De generale synode,

kennis genomen hebbende van:

de klacht van vier leden der synode, te weten de afgevaardigden van de particuliere synode in het ressort van Drenthe, dat een andere afgevaardigde, ds. B. J. F. Schoep, door zijn ondertekening de verantwoordelijkheid heeft aanvaard voor de inhoud van de Open Brief aan de z.g. Tehuisgemeente te Groningen, in welke brief naar hun oordeel onder meer en inzonderheid een „generale problematisering van de belijdenis onzer gereformeerde kerken" wordt voorgedragen, die onverenigbaar wordt geacht met zijn betuiging van instemming met de Drie Formulieren van Enigheid, aan het begin van de vergadering;

constaterende:

dat in genoemde Open Brief aan het einde de volgende samenvatting en toespitsing van de inhoud gegeven wordt:

„Wij schrijven nu vanuit de kerkelijke situatie in het jaar 1966. De situatie van gescheurdheid van het reformatorisch volksdeel in Nederland, dat zich hier eens liet vergaderen op het fundament van Gods Woord en de drie formulieren van enigheid, samenlevend naar de regels van de Dordtse Kerkenordening; de situatie tevens, waarin dat volk in velerlei stijl bouwend op dit fundament zoekt naar de grenzen van zijn kerkelijke gemeenschap; waarin, gestuwd naar het niveau van denken in wereldproporties, ieder zich opnieuw afvraagt, of het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken ook samenvalt met het fundament van de heilige, algemene Christelijke Kerk. Zo ja, hoe is dan de verhouding tot andere kerken in binnen- en buitenland, die kennelijk Gods kinderen vergaderen, maar die niet onze belijdenisgeschriften hebben, noch onze samenlevingsregels kennen?

Zo neen, hoe heeft dan dit historisch fundament in eigen gemeenschap en naar buiten te functioneren? Wij zijn van oordeel, dat de kerkelijke werkelijkheid door deze probleemstellingen in de toekomst zal worden bepaald. We worden met ons vaak klein vaderlands gedoe als Gereformeerde Kerken in Nederland weggeroepen naar het niveau van de wereldkerk. En dat zal steeds meer gebeuren, of we dat wensen of niet. Daarheen dringt ons Christus' leiding van de wereldgeschiedenis";

ook constaterende:

dat in dezelfde Open Brief tevoren reeds als een „religieus zeer gevaarlijk" „vrijmakingsgeloof" de volgende overtuiging verworpen wordt:

„De vrijmaking vond plaats overeenkomstig art. 28 N.G.B. Het zou geweest zijn een zich voegen bij de ene ware kerk, die onze geloofsbelijdenis conform de Schriften kent. Deze ware kerk wordt in deze landen vergaderd op de aloude grondslag van de Gereformeerde Kerken, nl. Gods Woord en de drie formulieren van enigheid, terwijl haar kerkelijk samenleven alhier wordt geregeld door de Dordtse Kerkenordening. De vrijmaking, die tegen confessionele insluipsels en kerkrechtelijke misgrepen en verschuivingen het historisch Gereformeerd karakter van de kerk alhier handhaafde, bewaarde ons zo bij Gods ene kerk op aarde";

overwegende:

- A. dat de ware kerk volgens de Schriften pijler en fundament der waarheid is, 1 Timotheus 3: 15 slot; in welke waarheid naar het gebed van de Here Christus de eenheid van de heilige algemene

christelijke kerk gelegen is, Johannes 17: 17-22, vergelijk ook Mattheus 28: 19, Markus 16: 15, Openbaring 22: 18; waarom de gemeente vermaand wordt in het spoor der waarheid te blijven, vergelijk 1 Timotheus 6: 5, 1 Timotheüs 1: 18, en opgeroepen tot het uiterste te strijden voor het geloof, dat eenmaal aan de heiligen overgeleverd is, Judas: 3, en van de Opzieners geëist wordt, dat zij zich houden aan het betrouwbare woord naar de leer, Titus 1: 9, vergelijk 1 Timotheüs 6: 20;

- B. dat de gereformeerde kerken in Nederland de waarachtige en volkomen leer der zaligheid, die het fundament is van de heilige algemene christelijke kerk, in haar Drie Formulieren van Enigheid belijden (vergelijk onder meer zondag 7 H.C.);
- C. dat de instemming met de belijdenis ter generale synode inhoudt, zowel dat de afgevaardigden van harte gevoelen en geloven dat alle artikelen en stukken der leer in de Formulieren van Enigheid in alles met Gods Woord overeenkomen (vergelijk het Ondertekeningsformulier voor de dienaren des Woords), alsook dat de afgevaardigden beloven al hun arbeid als lid van deze vergadering te zullen verrichten in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de aangenomen belijdenis, met welke bewoordingen in de eerste zitting dezer generale synode de voornoemde instemming is gevraagd, (vergelijk reeds de Openlijke verklaring van de generale synode van Zwolle 1854);

van oordeel:

- A. dat hetgeen boven onder „constaterende" uit de Open Brief is geciteerd, niet anders is dan het disputabel stellen van de inhoud en het katholiek of algemeen karakter der gereformeerde belijdenis, waardoor zij als hoofdsom van de waarachtige en volkomen leer der zaligheid in twijfel wordt getrokken, hetgeen wel past in het kader van de huidige z.g. oecumenische beweging, maar door de gereformeerde kerken altijd is verworpen, omdat zij haar belijdenis als hoofdsom der christelijke leer hebben aanvaard en als zodanig mochten handhaven;
- B. dat hetgeen boven onder „ook constaterende" uit de Open Brief is geciteerd, bewijst, dat inzake het schriftuurlijkconfessioneel fundament van de kerken der vrijmaking de artikelen 27-29 der N.G.B. niet worden nagesproken;

spreekt uit:

dat er een onaanvaardbare tegenstrijdigheid bestaat tussen enerzijds de instemming met de belijdenis der kerk, door ds. B. J. F. Schoep ter vergadering betuigd, en anderzijds de inhoud van de Open Brief aan de z.g. Tehuisgemeente in Groningen, waarvoor ds. Schoep door zijn ondertekening de verantwoordelijkheid aanvaardde.

Artikel 18

De generale synode besluit derhalve, uit kracht van de belijdenis der waarheid, ds. B. J. F. Schoep niet te ontvangen als lid van deze gereformeerde generale synode en hiervan bericht te doen aan de raad van de gereformeerde kerk te Amstelveen, de eerstkomende classis Amsterdam en de eerstkomende particuliere synode van Noord-Holland.